

С. С. Сливка

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”,
д-р юрид. наук, проф.,
завідувач кафедри теорії та філософії права

ДОРОЖНА МАПА ПРАВОВОЇ МЕТОДОЛОГІЇ НАУКОВЦЯ

© Сливка С. С., 2016

Досліджено процес формування методології науковця-правника. Розглянуто антропологічний зміст методології, вплив зовнішнього середовища, індивідуальні зусилля у формуванні правової методології науковця.

Ключові слова: правова методологія, антропологія методології, родинна методологія, шкільна методологія, вишівська методологія, персональна методологія, методологічний зріз.

С. С. Сливка

ДОРОЖНАЯ КАРТА ПРАВОВОЙ МЕТОДОЛОГИИ УЧЕНОГО

Исследуется процесс формирования методологии научного работника-юриста. Рассматривается антропологическое содержание методологии, влияние внешней среды, индивидуальные усилия в формировании правовой методологии ученого.

Ключевые слова: правовая методология, антропология методологии, семейная методология, школьная методология, вузовская методология, персональная методология, методологический срез.

S. S. Slyvka

ROAD MAP LEGAL METHODOLOGY SCIENTIST

The article explores the process of forming methodology of the scientist – lawyer. It discusses the anthropological content of the methodology, the impact of the external environment, individual efforts in the formation of the legal methodology of the scientist.

Key words: legal methodology, anthropology, methodology, methodology of family, school methodology, university methodology, personal methodology, methodological section.

Аналіз останніх досліджень. Подібних досліджень у юридичній науці не вдалося виявити. Цінними здобутками є наукові праці в галузі загальної методології. Однак у статті використано деякі положення професорів А. С. Токарської, Т. З. Гарасиміва, М. С. Кельмана, І. М. Жаровської та ін.

Мета. Розкрити життєвий шлях людини, яка дотримується норм природного права і стає науковцем у цій галузі. Довести, що природно-правове пізнання сприяє правомірній методології у наукових дослідженнях.

Постановка проблеми. Онтологічне життя людини на землі не є вже таким й складним. Твердження, що “життя – це складна штука”, не зовсім відповідає дійсності. Модель людського

життя залежить від дотримання природних законів у самостійному моделюванні ситуації, від повноти служіння вишній моралі. Якщо виникають неприємні ситуації, потрібно погоджуватись із закономірністю, яка відповідає духовному принципу “Людина планує, а Бог керує”. Тобто не потрібно відкидати Божої руки у регулюванні людської долі чи разової поведінки. Отже, досягнута певна велич належить не людині, а Богу, оскільки Він її створив.

Просто людина в цьому випадку не порушувала створеного Богом сценарію духовної гри в умовні шахи, вміло переходила з чорних квадратів (зло) на білі (добро). Відомо, що у шахах необгрунтовані переходи з місця на місце лише імітують бурхливу діяльність і свідчать про несерйозне ставлення до ситуації, бажання незаслужено здобути новий (вищий) статус. У житті це буває постійно. Крім того, як і у шахах (де заради виграшу доводиться жертвувати фігурами), людина для досягнення природної мети жертвує вільним часом, матеріальними вигодами, надмірним спілкуванням з людьми, відмовляється від різноманітних пристрастей, насолод тощо. Такий стиль життя і формує свої установки чи використовує настанови інших.

Виклад основного матеріалу. Головною функцією людини є пізнання об’єктивного світу і пошук свого місця в ньому. Для пізнавальної діяльності використовуються різні методології, які зводяться до розуміння Всесвіту, ролі планети Земля у ньому, впливу людини на космічний простір тощо. Тому й з’являються багато гіпотез, суджень і висновків. Однак будь-яка теорія має бути методологічно правильно побудована, що забезпечується синхронізацією з природою, природними процесами. На думку А. Токарської, пріоритетною тенденцією в сучасній світоглядно-методологічній сфері стало зміщення акценту: від спроб “підлаштування” дійсності під певну “універсальну схематизацію” – до пошуку форм оптимізованої взаємодії досліджуваних предметів, властивостей та процесів [5, с. 11]. Методологічний аналіз різних теорій світобудови здійснюється на одному фундаменті, зокрема на християнському.

Розвиток життя людини має свою еволюцію, якою не слід нехтувати. Сьогодні синергетика скерована на пошук еволюції, динамічних законів. Триває пошук нових явищ природи та відкриття тих законів, яким вони підпорядковуються. Але щоразу дослідники доходять висновку, що людське життя повинно здійснюватися за хаотичним сценарієм, за законами оприродненої революції, що виражає основну ідею правомірної методології, поєднання законів науки і життєдіяльності з природними законами.

Людина не завжди підозрює, що з моменту народження отримала своєрідну *духовно-магістральну мапу життя*, що з’єднує землю з небом. На цій мапі “позначені точки: інші люди, явища, ситуації, які треба “пройти” і які необхідно обходити. Людей, які допомагають, ми називаємо друзями, а тих, які шкодять, – недругами, можливо, й ворогами. Однак вороги також нам допомагають, оскільки змушують змінювати маршрут на наперед намальованій мапі. Не завжди ми таку ситуацію розуміємо, але відчуваємо, що це є істиною, і вчасно дякуємо своїм недругам. Таке відчуття, чуття в людини розвивається згодом, і вона набуває досвіду. Часто цей досвід, натхнення предків є в неї джерелом світу, що об’єктивно існує. Такий стан досліджує одна із ранніх філософських течій – емпіризм, а заперечує цю течію інша течія – емпіріокритицизм.

Власне, у науковця формується спочатку на підсвідомому рівні емпірична методологія, яка вбирає у себе всю життєву практику, принципи чуттєвого досвіду, що є єдиним багатим джерелом майбутніх знань. Тобто професійні знання і шляхи його набуття мають підсвідоме емпіричне походження. Можна лише свідомо, за допомогою спостереження, природного експерименту, оцінки внутрішнього переживання оцінити свою активну чи пасивну діяльність. Тільки в такому разі досвід стає єдиним критерієм міцного вірогідного знання.

Саме лише активне навчання, рух лише розумовим шляхом, який здійснюється в умовній ізоляції від суспільного бурхливого життя, без навчальних прикладів, без спостереження і зіставлення позбавляють людину власної онтологічної методологічної мапи на все життя, що неприпустимо. Адже тоді людина як творча істота не має матеріалу для індукування, систематизації, комбінування і, як наслідок, не може запропонувати нічого нового у своїй культурологічній діяльності. Тому краще починати здобувати знання не стільки яке сукупність ідеальних аналітико-

теоретичних утверджень, скільки як складний продукт різноманітного життєвого досвіду, чуттєвої свідомості й підсвідомості. Тобто не потрібно бути “аудиторним” чи тільки “бібліотечним” вченим, треба бути “практико-аудиторним” вченим. Хоча і в одному, і в другому випадку “спрацьовує” генетична методологія.

Із чуттєвої свідомості як джерела професійно-наукової методології впливають теоретичні аспекти дослідження. Звичайно, ці аспекти виділяються не потоком, а краплями, інколи сльозинами, і поступово просочуються у природну творчу атмосферу. Життєва методологія виривається, пробивається із інформації підсвідомої зони. Однак щоб ця інформація була корисною, необхідно постійно вдаватися до очищення душі. Очищувати свою душу науковець повинен за допомогою християнської методології, завдяки добрим, природним діям, думкам, словам, почуттям. Очищена душа формує, навіть диктує онтологічно-природний теоретико-пізнавальний напрям розвитку професійно-наукової методології.

Не існує методології соціально дистильованої, “очищеної” від залежності, від впливу з боку загального світогляду, переконань дослідника. Потрібно знати природу людини, можливості її зміни і чого вона шукає у запаморочливій безмежності природного простору.

Вважатимемо, що методологічні установки людини містяться окремо в її розумі, душі та взаємодіють. Для цього треба зрозуміти, що людина є мікрокосмосом, створеним за образом Бога.

Тіло людини має природу тіла тварини і стебла рослини. У примітивному розумінні те, що потрібно рослині і тварині, потрібне передусім тілу людини. Ці потреби тіла людини забезпечують закони розвитку природи. Однобічне трактування Ч. Дарвіна, що людина походить від тварини, має підстави, але з суттєвим доповненням. Треба сказати, що людина походить від мавпи (оскільки спочатку була створена тварина, а потім людина), але має образ Божий. Річ у тому, що в утробі матері плід проходить усі стадії розвитку тварин. Звідси й з’являється так звана тілесна “тваринна” методологія, яка полягає у забезпеченні достатку для свого тіла, що в окремих випадках навіть переважає.

В утробі матері починає формуватися душа. Через ДНК, РНК, різноманітні мікрохімічні процеси, навіть радіохвилі передається генетичний код людини, здійснюється біологічне відокремлення і виникає самостійна душа. Звичайно, первинна частина душі відображає спадкову природу, яку змінити чи викоринити неможливо, але її можна успішно пристосувати до умов середовища у процесі земного життя. Друга незмінна частина душі формується в момент народження як “подарунок” природи у вигляді кванта сузір’я (гороскопічні властивості), що в кожен момент часу є різними, а третя остаточна частина – у процесі соціалізації (змінна частина). Генетична схожість людини і Всесвіту, біологічне походження людських цінностей істотно впливають на формування методологічних компонентів, притаманних конкретній людині.

Духовна ж методологія притаманна лише людині, оскільки мислення, розум, свідомість, воля вирізняють найвище і найскладніше творіння Бога, яке має в собі багато глибокого, незбагненого. Людський дух – це найскладніше утворення, яке існує на Землі та формується у процесі еволюції. Тобто формування людини здійснюється внаслідок хімічних і біологічних процесів, завершується психічними процесами, які згодом впливають на попередні. Виникає нове утворення або руйнується те, що існувало. Отже, духовна методологія є провідною, основною порівняно з душевною та тілесною.

Звичайно, виявити закономірність в окремих випадках (у мікрофізичних процесах) неможливо, потрібно розглядати макропроцеси (мікрофізику можна пізнати тільки на підставі макрофізики). Вважаємо, що земне життя людини, яке запрограмоване на 120 років, є певним макропроцесор порівняно з окремою хвилиною подією. Причому життєві події та випадки у молодому віці мають більше методологічне значення, ніж у похилому віці.

Людина є рабом генів і водночас господарем своєї долі. Внутрішні родовідні настанови утворюють своєрідну генетичну методологію життєдіяльності людини. Цей феномен спрямовує дії людини упродовж життя.

Родинна та шкільна методологія відображає сентенційний (повчальний) період соціалізації, який формує здебільшого певні почуття у підсвідомій зоні, а щоденне життя ставало одним зі способів здобуття знань. Тоді зароджується теоретико-методологічна основа, а світогляд є

конкретним продуктом певних соціальних і природних умов, обставин життя. Сім'я і школа стають теоретико-світоглядним плацдармом, який породжує специфічну методологію. Упевнено можна сказати, що все залежить від того, скільки любові вкладено в дитину, і від того, як у майбутньому доросла вже людина випромінює почуття любові, залежить еволюційна й антропна методологія.

Природна спрямованість на вивчення світу, нехитрий спосіб одержання пізнавальної інформації, сприятливе мікросередовище життя і навчання, належне ставлення до старших, життєвий шлях з любов'ю до праці, незвичний спосіб життя, суворі умови існування повинні сприяти тому, щоб проросло посіяне родинне зерно. Фактично, практика дитячих та шкільних років “вирішує”, якою бути методології. Зароджується теоретико-методологічна основа, а світогляд є конкретним продуктом певних соціальних і природних умов, обставин життя. Сім'я і школа стають теоретико-світоглядним плацдармом, який породжує специфічну методологію, здебільшого використовуючи методологію емпіризму, яка не позбавлена девіантизму. Як зазначає Т. Гарасимів, поведінку, не відповідну віковим шаблонам і традиціям, можна визнати такою, що відхиляється [1, с. 83]. Тобто у методологічному світогляді молоді людини можуть бути й відхиляючі норми, що допустимі, але не перевищують певної природної норми.

Відомо, що лектор є основним провідником наукових ідей. Його філософсько-етична підготовка, внутрішня мотивація діяльності, природна організація практичної діяльності, актуалізація наукових проблем на лекціях і семінарах мають бути спрямовані на удосконалення методології.

Суть цього удосконалення полягає у звільненні від ортодоксальності, у динамічній єдності з природними процесами, гармонійному узгодженні з силами суспільства, вмінні творити естетичне поле у праві. Тоді чарівний світ стає все кращим в очах студентів, а викладач – режисером їхнього щастя. Відповідно сучасна методологічна ситуація повинна відрізнятися від “казенної”, “традиційної”, “одержавленої” методології, вона повинна бути неklasичною і залежати від онтології. Тобто, як зазначають дослідники, перш ніж розпочати будь-який пізнавальний процес, потрібно визначитись з деяких питань принципового значення: чи реально існує об'єктивний світ, чи діють у ньому будь-які закономірності, чи можна пізнати їх тощо [3, с. 11].

Кожну нову тему, нове поняття у праві необхідно розглядати у двох аспектах: онтології та деонтології, тобто як повинно бути (згідно з природними установками) і як є. У протилежному разі ми матимемо методологічну “зрівнялівку” як проголошення абсолютної рівнозначності.

Професійне життя вченого немислимо без публікацій, їхні види та якість є показником наукової діяльності, але не завжди показником інтелектуальності чи вченості. Трапляється, що автор за своє життя написав лише дві–три монографії, але здобув світову славу. А давній філософ Сократ взагалі не написав жодної праці. Проте вимога до кількості праць існує для здобуття наукового ступеня, вченого звання, різних нагород тощо. Кожен вчений щорічно складає звіт про наукову діяльність, вказуючи кількість і характер публікацій. Але писати можна по-різному: з бажанням і без нього, із власної потреби, із певного примусу тощо.

Отже, до публікації праць потрібно ставитися вимогливо. Не знижувати темпу написання праць – це основний постулат. Але цьому повинні сприяти й посади. Зокрема, що вищу адміністративну посаду займає вчений, то менше часу залишається на наукову роботу, на написання статей та книг. З іншого боку, теоретико-методологічний зв'язок між життям і професійною діяльністю віддзеркалюється в науковому доробку. З методологічного погляду біографічні відомості посилюють діалектику об'єктивного і суб'єктивного, дають змогу проникнути у внутрішній світ людини-дослідника, зрозуміти її антропну та еволюційну методологію.

Перелік опублікованих праць відображає логіку професійного становлення, показує наукові пріоритети. Поєднання біографічного й бібліографічного жанрів, висвітлення публічної діяльності є не тільки фіксацією методологічних зв'язків, але й підставою для перегляду колишніх ідей і увідповіднення їх сьогоденню.

Життя людини можна переглянути як фотохроніку, фоторепортаж життєвого періоду. У ньому можна вловити тенденції, закономірності, методологічні установки. Адаже методологія репрезентує кут зору, точку опори й відштовхування, визначає деонтологічні принципи. Аналіз фоторепортажу дає можливість визначати основний кут зору (світогляду) людини.

Підходи до життєвих кінофільмів становлять неабиякий інтерес, людина завжди любить кінофільми про реалії життя, без вигадок й прикрас. Це змушує людину замислюватись над своїм життям, знаходити підтвердження своїх думок чи вчинків, визначати стратегію на майбутнє. Тобто кінофільми вчать жити на чужих успіхах, помилках і невдачах. Це правові аспекти кінофільмів.

Хто ж виступає режисером життєвого кінофільму кожної людини? Напевно, таких режисерів кілька: спочатку батьки, вчителі, друзі, кохана людина, а потім керівники, співпрацівники, знайомі тощо. Режисерами можуть бути й особи молодого віку, діти, внуки. І навіть більше, режисерами можуть бути навіть релігійні переконання, філософські установки, специфіка професійної діяльності. Але все ж таки **основним режисером життєдіяльної методології є сама людина**.

Якщо розглядати методологічний зріз емпіричної наукової практики загалом, то (в цьому випадку) філософсько-правова експертологія скерована на суб'єкта правової методології. Тоді суть *експертології* зводиться до *експертної ситуалогії*, *експертного завдання* та *експертної етики*.

Експертна ситуалогія правової методології скерована на умови і механізми взаємодії життєвих факторів за їх залишками, ознаками, потребами. Тобто умови і механізми ми вивчаємо за отриманими доказами-слідами: біографічними даними, науковими працями, фотографічними матеріалами тощо. За цими даними визначається також положення, становище суб'єкта правової методології у процесі життя, що залишає відповідні результати у його дослідженнях.

До *експертного завдання* належить спланований обсяг роботи з розгадування методологічних установок, застосованих методів, користування певною методикою у залишених своєрідних кодах: фотохроніки, наукових публікацій, особисті речі. Крім того, необхідно довести й обґрунтувати кожен залишений слід та його вплив на якість наукової діяльності щоб відобразити динаміку пізнання права як конкретної події наукового життя.

Про *експертну етику* правової методології доцільно вести мову як про збереження таємниці життя суб'єкта філософії права, його невдалі, навіть негативні факти. Зрозуміло, що у біографії кожної людини є випадки, про які вона сама не хоче згадувати, а тим більше не бажає, щоб це робила стороння людина. Такі експертні матеріали не повинні слугувати не компрометуючим матеріалом, не доказовою базою викривленої методології (квазіметодології). Можна прокоментувати по-особливому неприємні факти, з яких суб'єкти зробив правильні висновки, але стороння людина може цього не зрозуміти. Тобто експертна етика повинна панувати у висвітленні життєдіяльності будь-якої людини.

Отже, методологічний зріз емпіричної наукової практики сприяє аналітичному дослідженню кількісних і якісних оцінок професійного становлення. Охоплюючи широке коло питань, пов'язаних з формуванням філософсько-правових ідей, ідентифікаційні матеріали містять у собі методологічні джерела.

Розвиток науково-пізнавальної методології, виведеної із почуттєвого досвіду, несвідомого або й свідомого коливання, непослідовності, нецілеспрямованості за певних зусиль приводить до свідомого формування концепції. Такими концепціями є, зокрема, дисертації.

Але навіть докторська дисертація не може бути взірцем сформованої концепції, вивіреної природної методології, оскільки, готуючи її, автор більше переживає, щоб вона "пройшла" офіційні бюрократичні бар'єри, закладені у державних стандартах, неофіційні й суб'єктивні перешкоди. Потрібно догодити офіційним й неофіційним опонентам. Тому справжня повна генерація наукової методології, наукові абстракції починаються після захисту, коли емпіризм поступово переходить у раціоналізм, де наукові пошуки на основі чуття є вільними.

Зв'язок підсвідомого емпіричного й свідомого теоретичного, чуттєвого й раціонального моментів пізнання зафіксований у наукових зрізах, тобто публікаціях. Це становить своєрідну мозаїку окремих взаємопов'язаних фактів. Уважне вивчення назв праць приводить до висновку, що перша частина назв є лише первісним узагальненням емпіричного досвіду. З часом праці починають набувати раціональнішого, філософсько-правового змісту з природною професійно-науковою методологією.

Під час народження дитини Бог дав їй два величезні подарунки: душу (як мікросесвіт) і тіло (як правовий механізм). Дух, методологічний вибір життєдіяльності формуються самостійно під

впливом душі, тіла і зовнішніх факторів. Спочатку це здійснюють батьки, родина, вихователі, вчителі, пресвітери, а потім людина переходить у фазу самостійного формування духу, хоча ця самостійність до деякої міри є відносною.

На підсвідомому рівні перед людиною стоїть завдання – створити власну методологію і за її допомогою прожити відведений їй час. Йдеться про своєрідне предметне поле створювача, яке є духовною власністю, хоча у творенні цього поля брало участь багато осіб й колективів впродовж всього життя. Якщо людина постійно прислухається до Божих настанов, періодично здійснює реколекцію набутих правових норм, то така персональна методологія реалізується успішно. Людина повинна втілювати в життя, реалізовувати створену систему природно-надприродних логічних законів. Ці закони повинні звершуватися, бути дійсними у втіленні їх на життєвому шляху. Для цього людина формує власний план, методологію природно-наукової організації праці та доцільності, раціональності й ефективності необхідних дій, що й обґрунтовує праксеологія.

Праксеологія (вчення про діяння) у праві займається вивченням, дослідженням природних й надприродних законів частинами для вибору дії, аналізу вчинків, застереження від неприродної поведінки та прийняття природно-справедливого рішення. Вбачається програмність, методологічність праксеологічних філософсько-правових проектів у сфері нормативних дій на перспективу, а також обґрунтування дій у минулому. Тобто праксеологія права відображає практичний аспект втілення нормування поведінки людини, його проектування. Практичність методології – це, власне, її реалізація, яка забезпечується правомірною поведінкою.

Висновки. Отже, реалізація персональної методології здійснюється у двох вимірах: фізичному й духовному. Зазначимо, що фізичний вимір стосується перетворення Божого права на дійсність у практичних діях, які здійснюються видимо. Водночас духовний вимір реалізації – це дійсність у думках, почуттях, які ззовні невидимі. Якщо фізичний вимір реалізації Божого права більше нагадує правовий стан свідомості людини, то духовний – підсвідомість. Реалізація (дотримання, виконання, використання, застосування) Божого права у підсвідомості є фактично умовною програмою, методологією для поведінки людини. Боже право у підсвідомості забезпечує автоматичну правомірну поведінку, тобто духовний вимір реалізації забезпечує фізичний вимір, керує ним. У тому разі доцільно говорити про повну (фізичну й духовну) реалізацію.

1. Гарасимів Т. З. *Філософема девіантної поведінки: монографія* / Т. З. Гарасимів. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. 2014. – 356 с. 2. Жаровська І. М. *Правова природа державної влади: теоретико-правове дослідження: монографія* / І. М. Жаровська. – Львів: Сполом. 2013. – 536 с. 3. Кельман М. С. *Загальна теорія держави та права: підручник* / Кельман М. С., Мурашин О. Г., Хома Н. М. – Львів: Новий Світ – 2000, 2003. – 584 с. 4. Сливка С. С. *Методологія професійного становлення: життєписний нарис* / С. С. Сливка. – Ч. 1. 5. Токарська А. С. *Комунікація у праві та правоохоронній діяльності: монографія* / А. С. Токарська. – Львів: Львівський юридичний інститут МВС України. – 2006. – 284 с.